

С/ 404/2

0-52

Г. Окский

ТАМАШИННА ВОВШИН ГАР

©(444/2
0-52

Г. О К С К И И

ТАМАШИЙНА
ВОВШИЙН ГАР

Д и й ц а р ш

НОХЧ-ГІАЛГІАЙН
КНИЖНИ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1961

Ачхой - Мартеновская
ЦБС ЧИАССР

50101

Р, (чеч)

0—52

Гочдинарг Ведзижсва Б. М.

Сурташ — В. Добровольский

Забаре Ларичев

Массеран а самукъадоккхуш вара Генька Ларичев. Вела ца велча ца Іелора цо ен хичаш гича. Йоккхачу перменехь зала чухула волалой лелаш хуьлура иза, текх санна портфель хьалха лоций, мара ирах а бохийтий:

— ХІа-хІаи, хьанна еза йовха пирожокаш — шиш-шаннаш, пхиппаннех духку аса!

Шиъ а даьккхина шен метте охьахаа и вогуш цо хІотто сурт гича кІаж а оьхуш йовлура йоллу класс. Я кана а лоций бІаьргех оьху хи гулде сурт хІоттадо, я бес-неш а юсайой, ши бІаьрг тІебоккху — хІинцца оьккху-кх хІара! — олий хьотуьйту. ЦкЪа, доски тІе вигинчуьра ша юхавогуш, ца хууш долчуха таса а велла охьакхийтира, тІаккха хьалагІаьттина, гоьлах лазийначуха ка а хьоб-кхуш, элира цо тхьогга:

— Стенах дуйлу шу, шиннах таоа а велла кхийтира со охьа!

Цкъа вела а ца къежаш элира Генъкас: кестта школан бешахь дладуьйр ду аса шишшаннаш, царна хьокхийн метта цхьаццаннаш дуглуш керт а йийр ю. Массо а бийлабелча Генъкас бохура:

— Иттаниал а тлех лаьлна сан уьш, мича хьур ду уьш? Берамала духкур ду, лапор ду, я совглатана лур ду?

Тхан «В» классан пенан газета тлетоьхна бегаше сурт дара, косказаш тле а ваьлла веддавоьдуш жухурган суртахь Ларичев гойтуш. Хlor косказ — цхьаццаннаш дара. Лахахь йоза дара: «Стенга хьаьдда воьду хлара цхьаццанашна тлехь?

Цкъа звенон собранехь дийца дехира цуьнан шишшаннаш. Ларичевх лачккхийна сацийра оха цигахь цо хлуьу а лелийча а цунах, цо лелочух ца дийладада хьовса.

Дуьххьарлерчу дийнахь дукха хала дара тхуна и. Алгебрехь шиъ а даьккхина шен метте схьавоглуш цо юьхьмарша тлехь хлоттийна сурт гича дукха хала сатуьйхира оха дийла ца дала глерташ. Урокаш длаевлча, тхуна тле а веана, схьакховдийра цо шен буй:

— Хаал, сан буйнахь хлуи ю?

Оха жоп даларе а ца хьовжуш, буй схьа а баьстина, элира цо:

— Хлумма а яций? Яра, шиъ лецира аса, амма тлома даьлла дедда классан тептарна юкъа иккхира и!

Дийла а ца къежира тхо. Церга лахара балда лецира аса. Вуйш а бист а ца хуьлуш лаьттара.

Цецваьлла тхан массеран а блаьра а хьаьжна, бат агlorъяьккхина вела а къежна, вухувелира Генъка, шена бен а ца хетачуха тхоега:

— Хьай, хьозий-олхазарш! — аьлла, кхоссар а еш. Цхьа бакъду, дусаделлачу хьозанах тера-м ша вара, — схьахетарехь, тхо шен бегашех ца дийларх васхилла вара и.

Масех де даьллачхула юха а «шиъ лецира» Ларичевс, хинца географи тлехь. Шен метте юха схьа а веана хьехархочуина ца гойтуш, аьрру куьйга ши плелг а айина, аьтту куьйгаца туьйхира цо айинчу шина а плелгана. Цхьанхьа-м тлехьа хинна лечу цхьаьнгий бен юха велар ца иккхира.

Бакъдерг аьлча, дукха хала-м дара тхуна и садетта. Сов бепаше яра Ларичевн юьхьмарш! Болар ма дара! Вайн техка а техкаш, тлехьахула цхьаъ тле шена вуйлуш санна юха а хьовжуш воалора иза...

Шина кїранах а сов лелїйра оха и ловзар. Тхо дий-ло гїертара Ларичев, тхо ца дуйїлура. Бакъду, тїаьхь-тїаьхьа кїезиг-м бора цо шен бегаш, кхетта вогїура и оха лелочух. Тїаккха дагахь а доцург хилира... Ларичев-ца цхьаьна хиина Іеш волчу Рыжикана хийтира Ларичев хїинца ша лелочух вуха а ваьлла, цуьнан метта со хїог-та ма веза... Сох хир хїинца и санна бегаше а, самукъане а кьонаха аьлла!..

Цхьана дийнахь, урок чекхъяьлча класса чуйра ара-хьаьдда вогїура иза, гїаггїехь хьовкхуш мохь а болуш:

— Ура! Ши ког а бу, куьг а ду, шиъ а ду!

Генъкас пхьош а лавцна сацийра иза:

— Меттах ма ваьллахь!

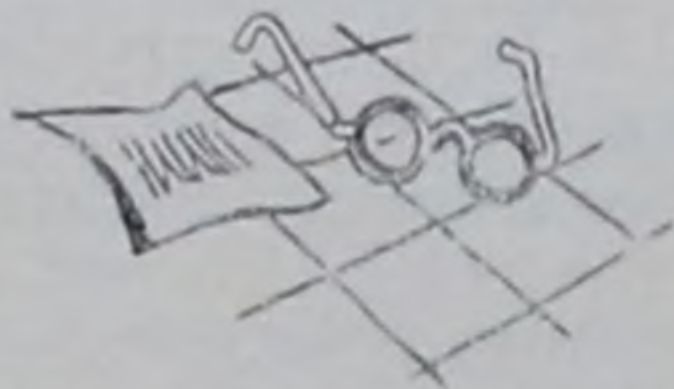
Тїаккха ша кора тїе а иккхина леррина схьакхай-кхийра цо:

— Бераш! Схьахьовсалаш — ши блей берхїийттал-гїачу юккьерачу школан районехь хуьлуш долчу гри-бийн керла сурт ду шуна хїара!

Тїаккха шен киснара бїаьрган куьзганийн деса хїа-зарш схьа а даьхна, уьш шен кьорзачу мера тїе а доьгї-на, хьовззийна Рыжикан кїуж а лавцна, элира цо:

— Пирожкийн а, морожнин а профессор волчу аса тїедожадо шуна диц ца дар: грибийн хїокху керлачу суртан цїе Рыжик ю шуна! «В» классан матта тїе давк-кхича и ду шуна — веса жухург, бохург!

«Профессоран» мера тїера кхоссаделла дїадаха куьзганийн хїазарш... Эцца Іе а ца делла дийладели тхо. Амма, хїинцалц Ларичевс лелїйначу хичех класс елар санна-м дацара иза. Даккхийдеш дуйїлура тхо: тхо тоьлла дара хїинца дерг!

Тайнигий, харший

Танин яра тайниг Зоя, хаза Іаьржа ши біаьрг а болуш. Тайниг аркъал охъайиллича буьжуш бара цуьнан ши біаьрг.

Цкъа Танина тлевара цуьнан ваша, шолгІачу клас-сан дешархо Лёня.

— Схъайтал, Зонн коьрта чохъ хІун доллу хъажа вайша, біаьргаш хІунда дуйшу хьовха цуьнан,— эли-ра цо.

Тайниган корта бохор шена оьшуш дац, цул ваха а гІой хъайн урокаш йне ахъ, аьлла, жоп делира Таняс. Амма, сел атта а дацара Леня санна волчу стагера вала. Тетасавелира иза:

— ХІун хуьлу хьуна ас бохург дича? Кхоайо ахъа и? ХІума хир дац хьуна цунна-м! ХІа, схъаял хъайн Зоїка?

Тайниг къевллина мара а йобллина, дІа ца елира иза

Таняс шен вешага. Хіета ша хьан тайниган йоллу йий-бар йохор ю, аьлла, кхоссар а йина, ведда вахара и, амма, урокаш ян-м ца вахара, уьйтIахь гIаланаш йогIа вахара-кх.

ШолгIачу дийнахь мича яха ца хууш, доь доцуш яйра Зоя. Сарахь дивана тIехь йижна йолу и, Iуьйранна цхьана а меттехь йоцуш яра. Массанхьа а лийхира Таняс: дивана кIел а, шкафана тIехьа а, тайп-тайпана аьчгаш, винташ, гайканаш чохь Iохкучу Ленин яьшки чохь а.

Школера Лёня чувача дуьхьалхьаьдира цунна Таня:

— Схьая сан тайниг! Хьо ву и дIаэцнарг! ХIокху минотехь схьалолахь, ца еллачул тIаьхьа аса маме дIа а эр ду хьуна!

Буьрса йишин бIаьра хьаьжира Лёня.

— Ма цIийзал суна! Тамаша бара хьан тайниг!

ХIетте а гIанта тIе а ваьлла, шкафа тIера Зоя схьа а эцна охьатесира цо. Эцца Таняс схьа ца лаьцнехьара охьа а йоьжна кера-кийсик хилла йоьхна дIагIур йолуш а яра тайниг. Зонн бIаьра хьожжухехьа «ах!» аьлла йоьхна йисира Таня: тIуьска тIехьа даьккхина Iуьрг а дара, чохь кхозуш гуш ши сарий, ши овгалний а бара. И дерриге а сел инзаре а хир дацара, Зонн бIаьргаш кхин дуьйшуш доцуш сецна ца хилча. Аркъал охьайиллича а, аркъал ца йиллича а, меттах ца болуш хьоьжура Iаьржа ши бIаьрг.

ОьгIазьяхана чIогIа мохь беттара Таняс, лаьттах когаш беттара. Кхеравелира Лёня: мамина хазахь хIун дийр ду? Йишийна тIе а хьаьдда бат кьевлира цо цуьнан:

— Саца ца бах ас хьоьга! Хьо сийсара йижна Iуьллушехьа нийсса сахьтехь ваьллина со и тая гIерташ! Сацийтал белхар, хIиннца Иван Иванович волчу гIур ву со, цунна хуур ду...

ТIе ца йирзича ца елира Таня. Маме хIумма а хоуйтур ма дац, аьлла цуьнгара дош а даьккхина, хьаьдда лулахо волчу вахара иза. Шовзткъа шарахь заводехь болх а би́на, хIиннца пенси а догIуш садоIуш вара Иван Иванович. Амма, данне а хIума ца деш Iен хууш вацара иза, цундела резахуьлий лулахошна мебель а, электрически пешаш а тойора цо, берашна ловзо хIуманаш а йора — массо а хIуманна говзалла йолуш вара-кх иза!

Тайниг схъа а эчна, цуьнан тлуьска тлехъарчу луьрга чу а хъаьжна, плелгаца меттаххъадира цо серий а, овгалеш а. Тлаккха леррина Лёнин бляра а хъаьжна, хаттар дира цо цуьнга:

— Хъан болх буй хIара?

Белш саттийра Лёняс:

— Со-м и тайниг муха йина ю хъажа бен ца воллур. И бляргаш дIа хIунда ца дийшало-м ца хаьа суна. Тоя а вуьйли со-м...

Вист а ца хуьлуш сона а вахна, терхий тIера схъанийцира цо коввий, аьчган кийсиккий.

— ХIа-хIан,—элира пхьеро,—чIогIа мукъа воцуш ву со хIокху сохьта. Делахь а ахь сайна хIинца цхъана гIуллакха тIехь гIо дахь, со тайниган балхе хьожур ву.

— ГIо дийр ду аса! Дера дийр ду, хьуна ма луьу-м!—бохура Лёняс.

— Дика ду хIета,—элира Иван Ивановича, шен чIенгах куьг а хъаькхна,—хIоккхуза охъа а хай кевнаца болх бе ахъа: хIокху меттехь юккье кхаччалц харш даккха деза. Кхетий хьо? Со тайниган гIуллакх дан охъахуур ву...

Гладвахара Лёня: хъанна-хъанна а доцуш сийлахьчу пхьерана Иван Ивановичана гIо а дийр ду аса, цу тIе Зоя юха а бляргаш дIахъаббеш а хир ю!

Катохна ков схъа а эчна, чIогIа хъаьсара воьлла и хьекха вуьйлира иза аьчгана тIехула.

Юьхъанца башха кхуьнан лаама тIехь а бацара ков, нацкъара шершара, амма, тIаьхьо чехка а, нийса а хъакха буьйлира и. Бакъду, боларш дукха сиха а дацара белхан: дуьхьало чIогIа йора аьчго.

Сирчу цIокъамашна кIелдIашхула наггахь Лёне дIа а хьожуш, сих а ца луш болх беш вара Иван Иванович, Зоин коьрта чуьра серий нисдеш. Хъацар дара Лёнех охъаIийдалуш. Харш-м хIинца а тIеххула бен кхин кIарглуш а дацара. Юккье кхаччалц и даккха-м сарралц аьлла къа хьега дезаш дара!

Сарралц къахьега-м ца дийзира Лёнин: ах сахьт даьлча чекхделира гIуллакх. Цкъа дегI саттош озавелира иза, тIаккха шок етта вуьйлира, юха къеначу пхьеро бечу балхе хьежа велира. Важа-м воллур тайниган халонга боьжначу коьртах даьккхина луьрг латош.

КIанте хъаьжира Иван Иванович, кIеззиг ойла йира цо, тIаккха Лёнин карара аьчган кийсик схъа а эчна.

жлов тоьхна эчиг дайн веддира цо, цу тiera хершаш
дойуш. Тiаккха Лёне дiакховднйра цо аьчган кий-
сик:

— Хiан, хiинца шолгiа гiоьртича хiун хуьлу хьовсур
вай хьан!

Оьглазвахара Лёня: оццул къа а хьегна, юхадоло де-
за ас и? Вовлу те сох Иван Иванович?!

— Иван Иванович,— аьлла, мохь белира Лёне,—
вон даьккхира аса тiаккха харш?

— Харш-м вон ца даьккхира, тайниго бiаьргаш вон
дийшадора тiаккха?— аьлла, жоп делира пхьеро.

Телефон

Задачник схъайнллира Трифонов Славас, шекъадуттург тлехилийра, леррина къоламе хъаьжира. Хала хир аьлла хеташ а яцара задача, амма... амма, Славин бляьрг телефонна тлехь сецира.

— Стенна йора цуьнан ойла-м, цул а Васильев Коле телефон тухур ю аса, и сов луьйре хъала а глотту, хлинцале массо а задачаш йина ваьлла а хир ву!

Колин телефонан номер мукъа ца йолуш еха лаьттира. Дарвелла чехка цифраш хьнийзош вара Слава, шен даьттиа дог цхьана кепара лаборхьама телефон чу:

— Алло! Алло! Алло!—бохуш, члогла мохь а бетташ. Эххар а схъахезира телефона чохь Колин самукъане аз:

— Ладуглуш ву! Хлан, хьо ву и! Маршалла ду хьобга! Хлуи бохура ахьа? Хланхла, ца йина хлинца а. Цхьа ах сахьт даьлча юха а тоха соьга телефон. Таккха суна хетарехь...

Кхидла кьамел ца дира Славас: бала пайда бачара кхуьнца дагавийларх. Чехкка кхин номер лахьош вара иза, Иванчиков Юрица дийца. Цо каде жоп делира:

— Дера йина. Амма, юха ян-м езар ю. Сихвелира хьо боху соьга бабас.

Телефона чу велавелира Слава.

— Ма ван а ву-кх хьо! «Дера йина» а бохий! Ах сахьт даьллачухула телефон тоха соьга: хьуначул хьалха суна хуур ду хьуна жоп!

Ша ойла йи кхо: «Ас хьаха ю тхешан хьехархочуьнан Мария Яковлевнин кланте Вите телефон тухур. Цо ша ца йинехь а, шен нене хоттур ду. Бакьду, хлокху сахьта ша ихьаь-м ву Витя цлахь, цуьнан нана хьалхарчу сменехь хьоьхуш школехь ю, делахь а сийсара саррахьехь йина хила а мега цо задача...»

Йоцца хедаш гудокаш яра телефона чохь хезаш. Мукъа яцара номер. Кюрдийра Славина хаддаза цифраш лехьо. И номер мукъа яллалц шен самукъадак-кхархьама цкъа длавоьллачу кхо хьацар а тоьхна лаьт-тачу коран блаьргашна тлехь футболан буьрканийн сурташ дехкира, тлаккха дукха хенахь дуьйна схьа кора юххерачу дивана тлехь телефонан чимчаргIа схьалаца гIерташ хьийзачу цигиан кюрница ловза хIоьттира. Иштта хIара воллушехьа, муха долу а ца хууш, ах сахьт дIаделира.

Эххар а, номер а мукъаелира. Амма, хаза дукха вон хезара.

— Луйьш верг Трифонов ву! Трифонов! Хьо ца хеза суна! — бохуш, мохь беттара Славас,— Хьайина со дика хазахь, шозза кьолам тоха трубкех! ХIай-хIай! Хеза! Со дIалуьйр ву хьоьга, ахьа жоп кьолам беттарца ло! Задача ца яло соьга хIуьу а днча а! Дуррас сахьт дуьзи аса массаьрга а телефонаш дIасаетта: Васильев Колега а, Иванчикове а... Айхьа хIинцале йинехь, кьолам тохий тата де — хьан татанаш доллучул хир ю жоьпехь йолу цифра! ХIан? Ца хеза! Тата хIунда ца до ахьа? АхIа, ноль ю-кх хIета? ХIанхIа, ноль... хила йиш яц! Айхьа ойла ел ахьа, хьалхара терахь шолгIачунна тIе а тоьхна декъча... ХIанхIа, декъа хьашт дац... Собар дел, тIе а ца тухуш, эцца хиллачунна тIера дIадаьккхича... Аса бохург нийса делахь шозза тата дел! ХIета, тIера даьккхинчул тIаьхьа оццул алсамдоккху-кх вай... тIак-

кха хуьлу... хІай-хІай пхийтта! Ура! Йи задача! Ой, хІинца дика хеза хьуна!

Телефона чохь шера схьахезара аз, амма Витин до-
цуш, цуьнан ненан, хьехархочун Мария Яковлевнин:

— ХІаа, Трифонов, нийса йин ахьа задача: пхийтта хуьлу. ХІинца дийцахьа соьга, эрна зама хІунда яйира ахьа дуррас сахьтехь хьайн накъосташка телефон ет-
таш, дикка ойла йича итт минотехь и задача хьобга хьайга а яелла хилча! Тахана школехь хир яц со, цом-
гуш ю, амма, шинарин дийнахь жоп лур ду ахь суна цу-
нах лаьцна...

КхидІа Мария Яковлевнас дуйцург ца хезара Сла-
вина. Хаза йиш а яцара: оцу тамашийначу кьамелах
цецваьлла ша йожийна телефонан трубка схьаэца стоь-
ла кІел вахана воллуш вара иза.

Переменехъ х и л л а р г

Цхъа а вацара Кубик Федел дика тлехула кхийсава-ларх ловзуш а, шекъано бехбина ши плелг бага а буллий, цо чул цлогла а, сха а шок тухуш а. Ма ницкъ а бара-кх цуьнан деглехъ! Парти тле а волний цлогла тухура цо:

— Хла-хлан, меттахваккхал со!

Цуьнан настарех а тасалой, тхешан ма хуьллу схъаозавора оха и, амма, меттах-м ца ваккхалора!

Сибат а ша тайпанара дара Кубикан. Деглана хъаьрчина а, веаклов волуш санна а, вара иза—цигара яьлла яра «Кубик» аьлла цунна тиллина цле а. Юьхь-битамаш даккхийра дара цуьнан. Цхъана а хлумано цец а воккхур воцуш, кхера а виьр воцуш доьналла долуш клант цунах хеташ дара тхо.

Вон доьшура Кубика. Цкъа отрядан советахъ цуьнга

бехк баккха а г'юртира тхо. Амма, цхьа г'леметтах'юьт-
тина кхиина ваьлла стаг ша волуш санна тхан б'лабра
а хьаьжна элира Федяс:

— Маржа я'кх, х'инца а текхаш долу шу бераш!
Пхианнаш яьхчаьхана дерриг а нисделла моьттуш де-
ца шу?

Т'аккха шен ницкь болу белш ластийра цо: шун де
шар доцуш а кхочур ву со-м дуьненахь сайн дог лаьтта-
чуьнга, со санна волчу майрачу к'антана хьалха делла-
лур доцуш ков дац!—бохург, и кеп х'лотторца, тхоьга ала
г'ерташ санна.

Оцу вай вуьйцучу ницкь болчу, майрачу Кубик Федь-
кина ца везавелира эг'лаза а, г'орасиз а волу Вася Смир-
нов, мел ч'ог'ла аьлча, тхо массо а цо Васина еттарна
кхобруш, ч'ог'ла ца везавелира. И шиъ шаьш ца вита тер-
го яр т'едиллира суна отрядан совето.

Дола муха делира и дов аьлча: цхьана дийнахь урок
д'айолаялале Васина дуьхьал парти т'е а хинна, куьг
прах а лаьцна, «ницкь муьлхачуьнгахь сов бу хьожур ву
вайша» — элира Кубика.

Тхо дийладелира. Хьаьнца кьовса воллу ницкь! Ам-
ма леррина тавелла йовхарш а тухуш, шен готта накха
беламе саттийна т'е а баьккхина, ши ц'оцкьам а дусий-
на, ша вухавер воцу кеп х'лоттийра Васяс. Т'аккха майр-
ра шен куьг а х'лоттийра цо парти т'е. Цуьнан жима ке-
раюкь кхоччуш д'ахьулйира Федин стаммийрачу п'елга-
ша. И минот д'аялале охьадахийтира Кубика Васин дут-
кьа куьг. Цу т'ехь д'адер долуш дара цу шиннен ницкь
цхьатерра боцу кьовсавалар, Васяс:

— Х'окхунний бен-х дер бац хьан ницкь! — ца аьлле-
хьара.

Йинчу юттараи маь'на гуш дара! Федяс чул дика
дотьшура Васяс.

Хьевелла-а-а жоп делира Кубика. Ши буй а бина,
шен ц'ен бос болу горга юьхь Васин бос бахначу беснеш-
на гергга а г'ортийна, кьастош, дакьошка дешнаш доь-
кьуш элира цо:

— До-зал-ча! Лар-ло-лахь х'инца!

Докъазаллина санна, нисделира цу т'е дог'учу де-
ношкахь хьехархоша цкьа цхьаьнга, т'аккха вукхуьнга
рогг'лана цу шинга хеттарш дар, моьссазза хьатти, Федяс
шиъ, Васяс — днъ я пхиъ доккхуш.

Переменашихъ Васи́на тѣахъа лелаш хуѣлура Кубик:
— Вела кѣжийца хьо? Яздинарг дух-духа до-
шуш дагахъ шардар бен хІума хууш-м вац хьуна хьо!—
бохуш.

Амма, Вася-м воѣлучохъ вацара. Кхоѣруш бѣаьрг
туѣйсуре цо Кубикан даккхийчу буйнашихъа.

Суна тѣѣоттаделларг а хало-о гІуллакх дара. Куби-
ке Васи́на ца еттийта хъажарал совнаха, цу шинне юк-
кѣ машар бан гІортар а диллинера бераша суна тѣ.
Феде бехк баѣккхина цунна эхъхетийта а хъаѣжира со:

— Ма товш а ду-кх пил мозанах тасаелла бохург! —
элира аса цуьнга!

Кубика жоп делира суна.

— Дѣавала! Кѣзо хъохамаш беш ца хуѣлу пи́лана!—
Схъахетарехъ цо схъаѣуьттуш дерш сан шераш дара, цул
кхо-биъ бутт жима вара со.

Йоккха перемена хилча, школан кертахъ ловзуш, са-
доѣуш лелаш хуѣлура тхо. Ишттачу хенахъ хилира ци-
гахъ хІара гІуллакх.

Лекхачу керта буьххьс тѣевелира Кубик, шен
дегІ каде дѣаса а техкош, нийсса ирахѣоьттира и цу
тѣехъ.

— Хѣй, охъа ма кхеталахъ!— аѣлла, махъарий дев-
лира тхан.

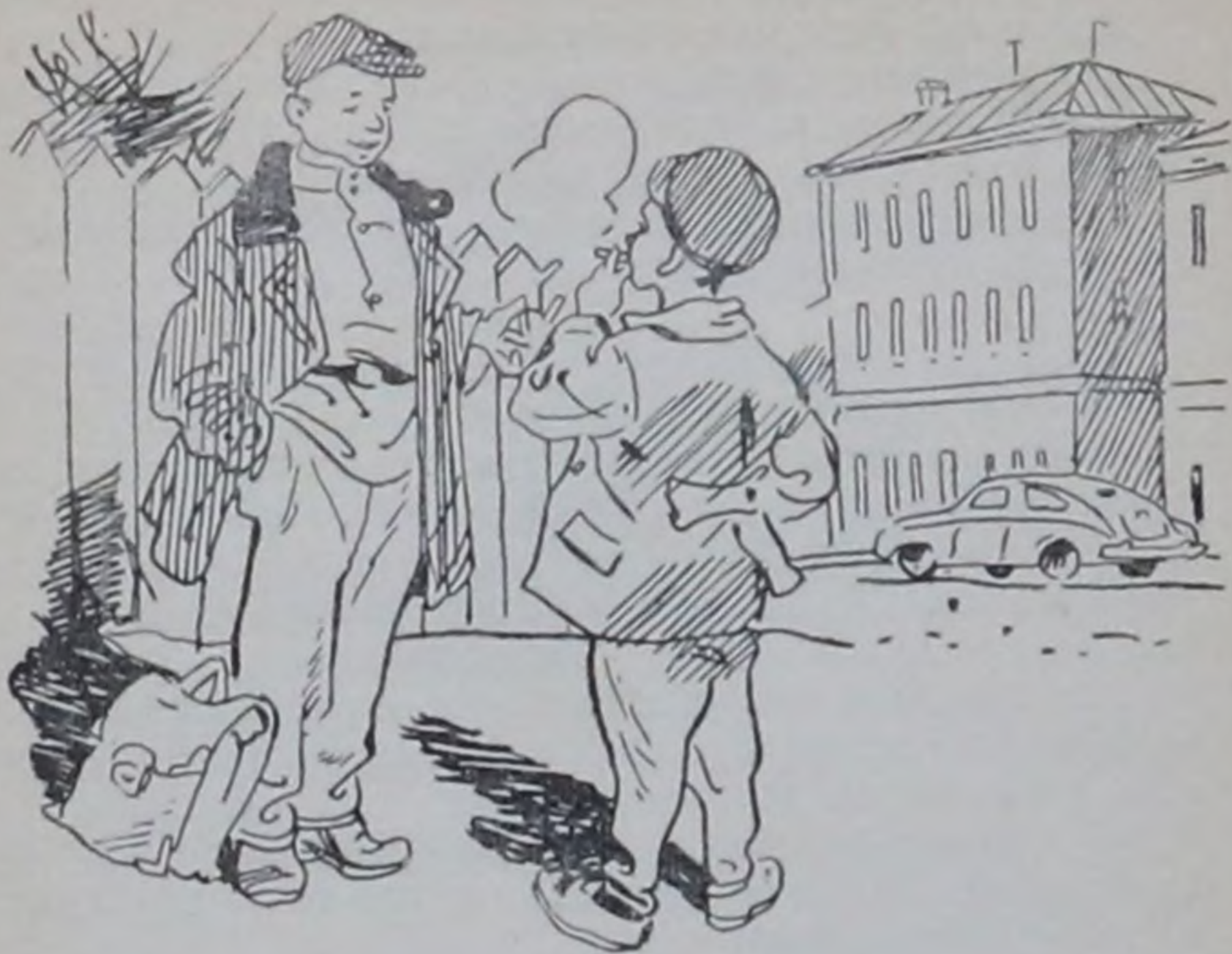
— Цхъа-ши ша йоккхушехъа цхъана агІорхъа гал а
ваѣлла, тІулгаш тѣ чухецавелира Кубик. Тхаѣш лаьтта-
чохъ, эхІ, аѣлла дисира тхо. Амма, чухецавелла воггІу-
чохъ кертан уьнах коч а тасаелла, стиглахъ а, лаьттахъ
а воцуш кхозавелла висира иза...

Цхъа кѣеззиг секундашихъ хилира и дерриге а. Бакъ-
дерг аѣлча, тхо доьхнера. Цхъа Смирнов Вася хилира са-
меттахъ. Хъаьдда керта тѣ а тасавелла, цуьнан пурх тоьх-
начу дечига тѣ а иккхина шен белш кѣл хІоттийра цо.
Цунах гІортар хиллачу Кубика оцу минотехъ Васин белш
тѣ а хІоьттина катохна лакхара кертан йист схъалеци-
ра. Тѣаккха парггІат охъа а воьссина, дийца йиш йоцуш
бехкалавахна эхъхеташ тхан массеран а бѣаьра а хъаѣж-
на, волавелла Васи́на тѣ а вахна... дукха лерина цуьнан
белш тѣера чан дѣаяьккхира Федяс. Цул тѣахъа тхуна
массарна а гинарг дукха тамашийна сурт дара. Кубика
Вася мара а воьллина, цхъаьни волавелла класса чу
вахара и шиъ.

Цул тлаъхъа тхан пенан газета тле доттагIаллица дил-
лина забаре сурт туьйхира: жима Вася тIома кIел а
воьллина воьдуш воккха Федя вара, цу шинна тIехула
хьийзаш кхокха бара... Бакъду кхокха мелла а кьийгах
тера-м бара, делахъ а, шуна шайна а ма хаъара, цунах
ца доллура-кх гIуллакх.

Лечкьийна а хIун до цунах. И сурт диллнарг со вара.
Ткъа Смирнов Васех, Кубиках бакъволу ши доттагI хи-
лира.

Колькин цигаьрка

Ке кӀел сацийра Тузиков Колькас Славик:

— Кураллаш стена йо ахь? ХӀан? — аьлла.

— Асий... аса-м хӀумма а... кураллаш ца йо... — бо-хуш, гӀийлла бехказвийла гӀертара Славик.

ТӀаккха цӀсххьана машарехьа вирзира и йоллу керт шех кхоьруш волю Колька Тузиков. Киснара схьа а яьк-кхи́на дӀакховдийра цо Славике «Северан» пачка:

— Дика ду хӀета. ХӀа. ДӀаоза хьайна!

Нацкъара туй а тесна, гӀиллакхаца латийна сирник лецира цо. КӀур чуоза гӀоьртира Славик, амма оцу сохь-техь сов чӀогӀа йовхарш яьккира цуьнга.

— ЭхӀ, ма турпал а ву-кх хьо! — элира Колькас, ца

вешаш. — Схьагарсхь хаза онда кліант а ву хьо, физкультурник а ву, цигаьрка лалуш а вац...

Дог диллина куьг а ластийна, юьстахвелира иза. Іша дІахІоьтгннчохь лаьтташ висира Славик, гІаьтгннчохь бага а йолуш, яйна цигаьрка а йолуш.

ШолгІачу дийнахь ойла йира цо: «Йовхарш а ца еш цигаьрка озалур йоцуш ву-те со? Дера озалур ю сайна лаахь-м!»

Дукха ца хьелуш цигаьрка оза велира Славик, иза а мух-мухха доцуш: дийнахь итт а узуш.

Цкъа кертахь Колька Тузиков шена дуьхьалкхетча, кура тІехвелира и цунна, багахь кІур туьйсун йоттуш цигаьрка а йолуш. Амма, кхуьнан кура кеп хІумма а тергал а ца еш, тІехьашхула кІел ког тесира кхунна Колькас, — дерг хІума а доцуш, бахьана а доцуш.

Иза лан йиш йоцуш тІех хІума дара. Хьала а иккхи-на дІа буй ластийра Славика, амма, цуьнан куьг каде схьа а лаьцна велавелира Колька:

— Мича гІерта хьо, мича?! Со-м хІинца суо а ву физкультурник. Массо а дийнахь зарядка а йо аса, цигаьрка ца узу хІара кІира а ду...

ЦІа вогІуш вара Славик, новкъахь нисделла тІулгаш оьгІазе миьра бетташ дІа а туьйсун. Шайн чу кхоччуш урний юххехь Іуьллуш еса «Северан» пачка гира цунна, тІаккха, Колькина хьажийча санна дера шен «Северан» пачка ластийна лаьттахь Іуьллучунна тІе а тухуш элира цо:

— Ма тамаша бу и, кІирнах ца узу! Аса бІе шарахь дера узур яц.

Цуьнан тренерш

Дадас лыжаш нйцира Витина. Ма дарра ала деза, башха оцу совглатах воккхавеш а вацара Витя. Бакъду, дена баркалла-м элира цо, амма, уыйтлахь кхеттачу Юре шен дагара дийцира:

— Ас хлуи до лыжех? Со-х футболист, болатан вратарь ву!

Ша бохург члагидеш каде ког тоьхна уыйтла цхьана маьлсера кхоьссина вукху малле длабахийтира цо шан овгал.

Ехха лавттира цлена лыжаш учахь. Эххар а массо а клирандийнахь Юре яла велира Витя уьш. Тле ло а тесна лавттачу уыйтлакула волавелла лелара иза ша, футболан буьрканна сагатлуш. Ша-шен дог оьцуш бохура цо берашка:

— Хіумма а дац! Делахь хіета, аса біабстенна ницкь ІаІор бу сайн дегіехь.

Лыжаш тіехь леларехь хіун кхиамаш бу хьан, аьлла, дас шег а хьаттіна меттіг хилча, и хеттарш кхидІа ца дахдархьама, цхьанхьашхула нацкьар дІа а хьобжуш, стоьла тіе хьожура Витя, йисина урокаш чекхьяха ша воллучуха... Лыжаш-м гуттарейна а Юра волчу дІакхелхира.

ДІаделира Іа. Урамашкахула татолаш хьаьлхира, кехатан кеманаш царна тіехула хьоьцучу кегийчу берийн дегнаш а делаш. Уьйтіе маьІ-маьІнехь ловсар елира. Цу сохьтехь уггаре а хьаьсара футболисташ а бевлира цига ара. Іаьно садаьІча санна, кьаьсттіна самукьане уьдура буьрка.

Цецваьлла хьобжура Витя хІара ша а санна футболан ков лардеш льатташ волчу Юре. Вуьшта партал а волуш волчу цо буьрка дукха каде схьа а лоцура, дукха чІогІа тухий юха а йохуьйтура, ловзучушка хьуьйсуш гонах льаттачуша гІадбоьлхий тіараш а детташ.

Матч чекхьаьллачул тіаьхьа Юрина тіе вахара, ма дарра дийцича шен кхоь буьрка чекх а ялийтіна волу Витя. Мекара вела а кьезжна, хьаттіра цо Юре:

— Бакьдерг алалахь, мила ву хьо тренировать ви-нарг?

— Шиь вара сан тренер, — аьлла, цхьа бен а доцуш жоп делира Юрас, — хьуна кІеззиг бевзаш а бу уьш... Схьавало, ас бовзуьйтур бу хьуна уьш!

ТІаккха шен цІа вигира цо Витя. ЦІа чу воллучохь саца а сецна, пенах кхозу пальтош дІа а теттіна, Витин шен лыжаш гайтира цо цуьнга.

— Йовза хьайна хІорш! ХІорш ю-кх хьуна сан тренерш! Тіе доккха баркалла а бах ас хьуна со волчохь хьошалагІахь хан ахь кхаьрга яккхийтарна.

Тамашийна вовшийн гар

Мара кІамбелира Юрин. Ха а хаърцина, набарха ба-
лазчу бІаьргашца куьзгана хьаьжира кІант: хІун хилла
хьовха сан мерана?—аьлла, хеташ. Куьзгана чуьра Юре
схьахьоьжура боцца лергина корта а болуш, чІенги тІехь
шекъанан томмагІ а долуш йолу горгга юьхь.

ЦІеххъана доккха хила дуьйлира куьзгана чуьра
Юрин сурт. Юрина дуьхьалхІоьттира андаваьлла кІант,
тІаккха жимастаг. И ший цхьацца аматашна чІогІа тера
вара Юрех шех. Кхин цхьа минот яьллачхула куьзгана
чуьра схьахьоьжуш вара кхинна ваьлла гІеметтахІоьтти-
на нисвелла къонаха, куртки тІехь ламанан инженеран
значок а йолуш. Цуьнан юьхъан зoьрталчу битамашка
хьoьжу-уш Іеш ша-шен вевзира Юрина оцу стеган суьр-
тахь.

Воккхачу Юрас куьйзгана чуьра схьа а ваьлла Жимчу Юрин куьг лецира.

— Схьавало,— аьлла, стоьла тӀе вигира инженеро Юра. Дуьхь-дуьхьал охьахира и шиъ.

Воккхачу Юрас буьрса шад бира хьаьжа юккье:

— Реза вац со хьуна! ЭхӀ, ма чӀогӀа реза вац-кх со хьуна!

Стенна реза вац хьо суна, аьлла, шен доккхачу шолгӀачу суьрте, иштта аьлча а, кхинна воккха хилла ваьл-лачу ша-шега хатта безам хилира Жимчу Юрин, делахь а эхь а хетта ӀадыӀийра иза.

Ткъа, Воккхачу Юрас кхидӀа а дуьйцура:

— Тешнабехк бо ахь суна! Бакъду, институт чекх а яьккхина аса, сайн специальностехь болх беш а ву со, хӀетте а наггахь...

Луьйчуьра сецира инженер.

И «наггахь» шена хиндерг хӀун ду те шех ламанан инженер хиллачу хенахь, бохург хаа лууш вара Жима Юра чӀогӀа. Ламанан инженер-м кхунах билггал хир волуш вара.

Доккха садаьккхира Воккхачу Юрас:

— Дера наггахь хала киртигаш тӀе ма хӀуьттун суна аса, аса аьлча а ахьа йолхалгӀачу классехь истори леда-ра Ӏамийна хилар бахьана долуш...

Жима Юра бехказавала гӀоьртира:

— Сох-м ламанан инженер хир веца! Ас хӀун до оцу исторех!

Ца вешаш велакъежира Воккха Юра:

— И чӀогӀа йина ойла ю! Ахь дийцарехь, массо агӀор а дешарх кхетта хила ца оьшу-кх стаг! Хьо бахьанехь юьхьӀаьржа хӀиттина со дукхазза а... ХӀокху деношкахь хьошалгӀахь хинна Ӏеш ву со, Хачатурянан керла балет «Спартак» юьйцуш ду тхо. Эццахь эли хьуна аса, вайн эри тӀе кхачале цхьа пхи бӀе шо хьалха гӀаьттина хилла Спартак, аьлла...

ГӀадвахара Жима Юра:

— ГӀалат ца ваьлла хьо-м! Ян а ю и гӀаьттина-м сов дукха хан...

— ГӀалат ца ваьлла бах ахь? ЭхӀ, хьо яӀ! Хьеший вовшийн бӀаьра хьуьйсура, айса цхьа сонтаниг аьллийла суна а хиира! ЦӀа а вахана энциклопеди тӀе хьаьжча гира суна масех бӀе шарна гӀалат со ваьлла хилар! Хьо бахьанехь! ХӀа? Вист ма ца хуьлу хьо? КӀилло ву хьо!

— Килло вац со-м ванне а! Теглортитал суна муьлха а, ас бер цуьнан болх...

— Хла-ан, латаран гуллакхана-м ларош вара вайша массо хенахь а! Ас юьйцург кхин стешхалла ю. Хинца суна хьалха а, иштта аьлча а айхьа хьайна хьалха а му-кларло дан стогалла яц хьобгахь, ван буьйда ма ву со,

аьлла. И хьан кӀодалла бахьанехь хӀинца а ширчу учебникашка, справочникашка хьежа, цӀийвала, юьхьӀаьржа хӀнтта дезаш хуьлу со... Хьай эхь яӀ, ваша!

Жимчу Юрас шена меракӀел элира:

— ХӀумма а эхь дац...

Воккхачу Юрас кхидӀа а дуьйцура:

— Дукха дагаоьху суна, доттагӀ, со... со аьлча а, хьо, мича гӀуллакхана хедийна а ца хууш уьрсаца хедийначу парти тӀехь муха Ӏара а, Ӏийшина кехаташ доттагӀашна тӀе муха кхуьйсура а...

— Ма эха-кхи уьш сан коча...

— ХӀета, вай доцурш массо а бу-кх бехке! Кхин цхьа бехк а бу сан хьобга, хьовха, сайга баккха... Хьуна гуш ду-кх сох мел зортал, лекха стаг хилла, амма хаа ма деззара лыжашна тӀехь лела-м ца хаьа суна! ХӀунда аьлча? Хьан хенахь лыжашна пебетташ со хилла дела...

— Царел конькеш хохкуш хазахеташ вара со...— аьлла, бур-бур дира Жимчу Юрас. — Конькеш тӀехь...

— ДагадогӀу и а! Ткьа, лыжаш? Уьш, сан ваша, йиц-йора вайша. ТӀаккха дийзирий хьуна сан экспедицехь цхьана лома тӀера чувосса. Махал чехка охьаоьхуш сан накьостий бара, ткьа сан цхьа лыжа лайла а яхана йисира, важа сол хьалха а яьлла пха санна хьаьдда йобдура, со сайн букьа тӀехь охьашершаш вара!

ГӀента тӀехь дӀасахьайра Жима Юра. Дика дац и: тешнабехк бу иштта цӀе йолуш волчу стагана, инженерана ахь беш берг. Цу тӀе и инженер хьо хьуо а хилча муххале а!

Ийзалуш кховдийна шен куьг Воккхачу Юрин доккхачу, ницкъ болчу куьйга тӀе диллира Жимчу Юрас.

— Кхин бийр бац аса хьуна тешнабехк, пионерийн сийлахь дош ло аса! — элира цо.

— Хьовсур ду-кх вай хӀета сан хьоме доттагӀ, хьовсур ду-кх! И ца дича хуьлуш дерг гой хьуна — адамийн бӀаьра хьажа юьхь-м дера яц.

ГӀентара хьалагӀаьттира инженер, леррина дӀаса а хьаьжна, меллаша волавелла куьзгана чу дӀавахара иза.

Шен бѣаьргаш хѣакхийра Жимчу Юрас: деакѣовчу, сир-
лачу куьзгана чохъ кхоьлуш, жимлуш лаьтташ гора Вок-
кхачу Юрин дегІ. Юьхьенца цкъа жима стаг хилира цу-
нах, цхѣа минот яьллачхула андаваьлла кѣант хилира,
тѣаккха йолхалгѣачу классан дешархо хилира, боцца лер-
гина корта а болуш, чѣенги тѣехъ шекъанан томмагІ а
долуш.

яра цу корталица, Федяс хьоршам туьйхира. Тлаккха гуттар оьглазьяхара деца.

— ЭхI, яI-кх, ма дика хьоршамаш детта хIоьтти хьо! Цхьа бохам тIеузурий ахьа хьайн хьоршамашца!

РогIехь лаьттарш бийлабелпра.

— Газеташ-м доьшура ахьа, гражданка, пайдабоцчу тидамех а теша-кх хьо! — бахара цара.

Амма, тлаккха а кIанте луьйш яра зуда:

— Мерах, хьайн мерах мIара кьовзае! — бохуш.

Хууш дацара мерах мIара мича гIуллакхана кьовзайо, делахь а и операци йира Федяс, оцу бахьанина меран буьхьиг дика хаалуш цIий а белира цуьнан.

— ХIаь, шуна и лаахь а, ца лаахь а, тидамех со тешаш ю, — элнра рогIехь лаьттачушна тIе а йирзина, баьцарчу зудчо. — Газеташ-м аса дешахь а, ца дешахь а, и сан сайн гIуллакх ду... Цигахь бен хаамаш хьашт долуш хила а мега со: цIа хийца гIерташ ю со. Тхан петарехь Iеш болу нах а бу хIинца шу санна сох буьйлуш. Амма, вочу адамашна а, вочу тидамашна а ян дуьхьало ю! Масала, хIинца шен мерах мIара кьовзинний цо, шена ма луьу, шена луьучухула дIа а, шена луьучуна тIе а хьоршамаш детта мукъа ву и — бохам хила йиш яц. Нагахь санна Iуьйранна аьрру кога тIе хьалха хIуттуш хьо гIаьттинехь, ирсана дац иза, амма, холча ма вала цунна: аьтту кога тIехь кхийсало — цул тIаьхьа дерриг а дийнахь хьайна ма луьу дIалелар ву хьо, хьайна луьург дийр а ду ахьа, тIе аьтту а хир бу хьан...

ХIара стомма зуда Iуьйранна цхьана кога тIехь кхийсалуш сурт хIоьттинчу Феде Iе а ца велла велавадар иккхира. Тлаккха кхунна тIе егаелира иза:

— Ца тешийца хьо?! Хьобжуш Iелахь, аьрру бIаьрг кIамлушшехьа двойка йоккхур ю ахьа! Аьттуьиг кIамлахь...

ЦIеххьана аз делира: «Вечерка» деана!» — аьлла. Газета эца дIахьаьдира зуда.

Хала денош тIехIиттира Федина. Дерриге а дечу гIуллакха тIехь зуьйш амал йолуш вара иза. Тидамийн а, царна дуьхьал лело дезачнийн а списка хIоттийра цо. Луларчу кертахь ехаш хиллачу баьцарчу зудчо чIогIа на-

къосталла дира цунна оцу г'уллакха т'ехъ — тидамийн а, царна дуьхьал лело дезачийн а болх ма барра кхунна схьа а бийцина.

Гуьйранна дуьйна сарралц сцени т'ехъ ловзуш волуш санна хьийзира Федя. Х'ор минотехъ шен тидамийн списки т'е а хьожуш, цхьана кога т'ехъ ирахлелхаш, я, цхьа а моза чохъ боццушехьа мозий лелхо сурт х'иттош, я когаш т'е а хуий шабар-шибарш деш хуьлура иза. Дедда урамах цигиг дехьадаьлла хилча, цу урамехула дехьа ца валархьама кертан готтачу Гуьргах чекх-вуьйлура иза, т'ера хеча ца кхоош. Аьрру белшал т'ехьа туй таса а Темира иза дукха говза, — билггал боккхачу бохамах хьалхавоккхура цо. И туйнаш бахьанехъ-м дикка цатамаш а хилира кхунна.

Луьйш мама а яра:

— Йоллу ц'енкье бехийна ахьа сан, и туйнаш туьйсуш! — бохуш.

Амма, х'ума зер юьхьарлаьцна лелаш хилча, цхьацца халонаш ца лайча а ца йовлура. Тетрадашна

тле а хуй ахсахът а доккхура Федяс, и дича вон от-меткаш хила йиш яц, бохуш, я кехат Іуьйшура, цу тле язбина ша шена хила луу цхьацца дика белхаш а болуш долу.

Волавалар агІор а волий, хІор минотехь юха а хьовжуш, тамашина бІаьргаш а керчош дара цуьнан, кест-кестта «сайн бІилциг, сайн бІилциг»... олуш.

ХІума яале хьалха, шен меракІел хІун ду ца хуун дешнаш а бохуш, хедаршна гондІа пІелгаш хьокхура цо, дІабовлхучу накъосташна тІаьхьа хІуп бохура.

Лулахочо бахарехь, оцу бозбуанчаллаша «бІаьрг хиларх» а ларвора, аьтту а бора.

Сарахь мама йолчу лулахо воІура. Ша деана экам гІуллакх схьа муха эр ду ца хууш йовхарш етташ воллур а и вехха. Эххар а элира цо:

— Суна хетарехь и хьан кІант вуьззина меттахь вац... цо, хІетте, хІара... Иза а эцца лобрана тле яхча хІун дара хьовха хьо? Хьо мукъа яцахь, со а гІур ву хьуна.

Дукха хала тешийра Федин мамас шайн лулахо, кІант вуьззина могуш хиларх а, ша ма леладе и боххушехьа цо лелориг — цхьацца тидамаш зе гІерташ лелош хиларх а.

Мелла а денош дІадахара, вочу тидамашца ца а къуьйсус Іадда Іийча хІун хуьлу хьажа сацийра Федяс. Зерхьама аьрру кога тле гІаьттира иза Іуьйранна хьала, сов чІогІа хьоршамаш а деттара, мама кхунна горчичникаш хІитто а гІерташ. Амма, кхин мерах мІараш а ца къийзийра кхо, я аьтту кога тІехь ирах а ца лелхара. Иштта дІадахара кхин цхьа кІира а.

Кхо лелнийнарш лелийча а, ца лелийча а хилларг цхьатерра дара. Башхо хІун яра аьлча, хьалхарчу кІиранчохь немецки маттана шиь хІоттийра кхунна, шолгІачу кІиран чохь — геометрина а хІоттийра, и тамаша а бацара: тидамаш «зуьйш» мукъа воцчу Федяс урокаш ца йора.

...ШолгІачу дийнахь ша мича кога тле хІуттуш гІаьттира тергал а ца дира Федяс. Амма, хІинца бе-башха а ца хетара кхунна иза. Сарахь баьццара зуда шена дуьхьалкхетча Іе а ца велла, цуьнга бІаьрг а телош, аьтто

кога тлехъ кхийса а велира хІара, шен мерах леррина
мІара а кыйзош, аьрру белшал тлехъа мосуьйттазза туй
а тесира кхо.

Федина чухъаьдира зуда:

— Ватталхъана, ас лергаш ийзор хъан хІинца!—
аьлла.

Оцу миинотехъ цунна юххехула цІога ирах а доьгІна
тлехъиккхира лулахойн Іаьржа цициган кІорни. Тап аьл-
ла сецира зуда меттах дІа а ца йолуш! Федя кІелхъара-
велира.

Забар

Могла бинна Сергейна тлаъхъа а хІнттпна лелаш дара бераш. Беснеш цІен, бІаьргаш самукъане сийна, мел цаторуш дерг а дан массо заман чохъ кийча волу Сергей шех баьчча хеташ вара. Команда луш хазахеташ вара иза:

— ХІей, хьо, — олий кхойкхура иза шеца цхъаьна классехъ доьшучуьнга, — дІадаржадел тІемаш, буфетера бутерброд яхъаш воьл суна!

Къаьсттина цуьнан самукъадолуш хІума дара, школан учахъ цхъа гІорасиз кІант схъа а лоций, иза цІенкъа охъа а тІавай:

— Гин хьуна ницкъ? — цуьнга алар.

Берех цхъамма пхнъ доккхушехъа, уггар а хъалхарчу переменехъ цунна вортанна тІе хІума а тухий олура Сергейс:

— ОьгІаз ма гІолахъ, и-м аса хъан кхнамаш декъал-беш детташ тІараш дуй!

Вон доьшура цо, цу тле, цунах дозалла деш санна а вара иза.

— Гларабевлла цле йолу нах берриш а хилла дешарна тлехь шиъ бен ца доккхуш... — бохура Сергейс.

Цу тлехь цо бохучух ца тешаш шеко ерш дуккха а бара, амма кьовсаме бовла ца баьхьара, хлунда аьлча, буйнаш юкьадохий ша бакъвеш ледал дара Сергейн.

Дукхазза а дийцира отрядан советехь Сергейс мело амалш йолу бераш шен луурна тлаьхьа а доху, цуьнга а хьуйьсуш уьш вон а лела, цара вон а доьшу, бохуш.

— Сан хлун бехк бу тлаккха! — олий реза воцуш белш саттайора Сергейс.

Цхьацкьа дош лора:

— Дика ду, толур ву со! Аша со хеставахь!

Амма хийцалуш хлума-м дацара.

Тееара аьхке. Глалахь дисинчу берашна школана юххехь пионерийн лагерь йира. Кхузахь а вара Сергей шен ницкьах, майраллех дозаллаш деш, глорасизачушна хьалха а ма барра ницкь беш, буй-тлара царна ца кхоош.

Цхьана луйьранца шен доттаглашка гайтира цо цхьамма-м кьайлах шен курткин кисана льоттина хилла кехат. Клезинг дешнаш дара кехата тлехь:

«Хьо килло вацахь, кхана суьйранна итт сахьт даьлча «ширчу цленош» чу а волий пена тлехь клоранца куьг таладе».

Кхидла, куьг талочу меттина хлоттийна хаттаран хьаьрк яра.

— Хла, хлинца со кхеро глерташ волчунна хлара хлума йовзуйтур ю-кх аса! — аьлла, шен тоьал боккха буй хьалаайира цо.

Суьйранна нийсса итт сахьт доллуш меллаша «ширчу цленошка» — и олура глалахь дохо лерина лаьтташ долчу цхьана тишчу цленойх, — тлевоьдуш вара Сергей. Дечиган кор охьа а даьккхина лаьттачу тишчу корах ша чу валале хьалха воьхно соцунгла хилира Сергей. Тлаккха доккха са а даьккхина, куйьгаш тлехь хьалатасавелла секунда ялале кора тле прахлотьтира иза.

Шен дог прахлотто мохь туьйхира Сергейс:

— Хлей, мила ву хьо цигахь! Схьавала! — аьлла.

Жоп дацара.

— Цхьаь тлеваглахь, ларлолахь!

Шена дуьхьалваьлларг шен низаречу цлоглано тоамболлуш Іадийна хир ву хІинца-м, аьлла хеташ, эххар а охьанккхира Сергей.

Дикка дахка а делла лаьттачу аннашна тІехула ларлуш меллаша пена тІе вахара хІара. Гена доццуш цхьана хІумано шах-шах дира... Цхьа горга хІума чухула дІахьаьдира... Члогла мохь баьлла корехьа юхаведира Сергей.

ШолгІачу дийнахь Сергейна го бира пионераша:

— ХІун дин ахьа, таІийн ахьа пена тІе куьг?

— Дера таІийра! — элира Сергейс, цхьа бен а доцуш.

Цу тІе а туьйхира, бІаьргаш а кьегош:

— Со кхеро доьллера тхан кертара бераш! Амма аса цхьанна тухуш, тІаккха вукхунна тухуш, кхозлагІчунна тухуш дІасакхийсира уьш берриге а!

Цхьамма-м элира:

— ХІета, хьо цигахь хила а хиллахь, куьг а таІийнехь, хьовса даха деза вай цига!

— ГІур ду-кх тІаккха! Бакъду, сан цхьана пхеа миNOTана цІа ваха дезар ду. Шу со юхаваре хьовоа!

Сих а ца луш урамехула дІаволавелира Сергей. Амма, бераша тергалдира урамех дІахьаьвзучохь цкЪа саца а сецца, тІаккха ког ма боллу маса «ширчу цІеношкахьа» и дІахьодуш. Цунна тІаьхьахьаьлхира бераш, урамехула боьлхучийн букЪа тІехьа а лечкЪаш.

Сергей, тІаккха а юха а хьоьжуш, корах чу тасавелира, киснара кІора схьа а баьккхина... вагийча санна вуханккхира иза!

Пенан шоралла дІалаьцна диллина бегаше сурт дара. Корах а иккхина ведда воьдуш Сергей а, массо чуьра схьахьуьйсуш бераш а, чухула йолаелла йоьдуш... хІумма а бен-берса йоцу котам а!

«Сергей массарел а майра а ву, урамехь котамах водуш а ву», — аьлла, яздина дара цу сурта кІел.

ТІаккха кхийтира Сергей шеца йинчу забарх, тІаккха хнира цунна ша... котамах кхеравелла ведда хилар а, шен вадар гуш ерриг а бохург санна отряд хилла хилар а!

Пена тІе а хьаьдда, куьйган кера яккЪаш хьоькхуш сурт дІадаьа гІоьртира Сергей. Амма, цхьанхьара-м юххера схьа хезара Коржева Светин аз:

— Оха хьобга пенах куьйгаш хьекха ма ца аьллера,
куьг таӀаде, аьллера-кх! Хинца таӀаде хьайна цу ки-
цанна кӀел куьг.

Массо корашкахула чухьуьйсуш пионераш бара.
Схьаолуш дош а доцуш бага гӀеттош, луйстта бӀаьргаш
детташ, шен курткин нодарчий доцчу гӀуллакхана цкъа
дӀаюхкуш, тӀаккха дӀайохуш лавттара Сергей.

Амма, куьг-м ца таӀийра.

Фотоаппаратаца хилла истори

Ма дарра ала деза, сан воккхах волу ваша Володька ца боглу бегаш шеца бойтур болуш вац! Цунна бераш тѐлетча цхьаъ цхьана куьйгаца, важа вукху куьйгаца—массо а май-майнехула дласатуьйсу цо! Цу тѐшаьш дласакхийсарна нзза Володька лара а лору цара.

Цхьа миллион гуллакхаш хуьлу цуьнан даиманна а. Я сан велосипед тоеш хуьлу н, я футболан буьркканан камерца воллуш хуьлу, я хлумма а таеш вацахь а, хлуи муха йнна хьобжуш хуьлу.

Со сурташ дахар хазахеташ, фотографин гуллакх хьалхадаьккхина хьийзаш ву. Амма даиманна а цхьац-ца галаташ дуьйлу тхан папера. Керла шо долалуш суна совглатана велосипед ийцира цо, Володькина фотоаппарат ийцира. Цу балхана хлуи дийр дара те?

— Хийца вайша,— элира аса веше,— ахьа велосипед

дукха каде хохку, ткъа суна сов чlogla «Смена»
оьшу!

Амма, лерган дуьхьиг дла а ца ухьу цо. Ша, хаттар-
алар а доцуш, сан велосипед хохжуш лела, соьга шен
фотоаппарат ца ло. Папега арз дан вуьйлира со, амма,
и ша тайпа стаг ву тхан — длаоллушехьа куьг а ластий-
на эр ду цо:

— Дладевлла дла, шун доцурш а ду сан ги боьттина
гIуллакхаш!

Мама кест-кеста командировкашка оьху тхан, тIак-
кха шен гихь дуьсу дена доллу цIнийнан гIуллакх. Бакъ-
ду, тхан луларчу зудчо гIо-м до цунна, делахь а и ца
хилча а хаьа дадина чорпа ян а, картолаш кхарза а.

Володькас гIо даре дог дохнийла а яц, даиманна а
карайо цунна бехказло:

— Картолаш цIанъя йиш яц сан, массанхьа а кхо-
чуш хьоналла хьаькхна яц сан роликан конькеш.

Аса дена гIо до. Дозаллина боху ма моттийла шуна,
бакъдерг ду и. Со дас хестош ца лалуш:

— Мотт хьоькхург!— бохуш, тIехдетта суна Володь-
кас.

Суна и восе долу: доггах лелаш со ву, ткъа аса лело-
чух кхеташ и вац! Вуьшта а ву и цхьанне коча оьхуш
хазахеташ. «Динаме» футболе ваха билет делла суна
школехь. Садаккха а ца вуьтуш тIетасавели Володька!

— Схьада и, схьада хIокху минотехь! Ахь хIун до
цунах?

Со оьглазъоьху: сайна а лууш хила мегий суна-м
Къилбседехьарчу трибуне охьа а хиinna, футболистех
цхьаь эшарна, важа толарна кхоьруш сауьйзуш Iен!
ТIаккха боху цо соьга:

— Лаьий хьуна, аса цхьана кIирнах лело сайн фо-
тоаппарат а лур ю хьоьга? Ахьа суна билет ло.

ГIадвахара со: нийсса ворхI денчохь сурташ дохур
ду аса — сайн накъостийн а, цинциган Тускин а, керта
тIеваьлча гуш йолчу лулахойн боргIалан а. Амма, жоп
сайна бен-башха а ца хетачуха дели аса:

— Делахь дика ду хIета, реза ву со-м.

Керла пленка чуйиллина кечийна фотоаппарат Во-
лодькера схьа а пйци аса, цунна билет дла а дели: хIин-
ца и Iанда шена Къилбседерчу трибуне а хиinna
сауьйуш!

Цхьа миллион бехкамаш бира Володькас: цкъа де-

лахь,— эли цо,— йоха ма слахь и, клезго дахалахь сур-
таш, шолгIа делахь, массо а дийнахь бехчалг хьакха-
лахь цунна, кхозлагIа делахь, баттачохь лелаелахь и,
доьазлагIа делахь... доьазлагIа дерг хIун дара — со
вицвелира. Амма, массо хIуманна а реза хилира со. Ма
хилал хьо вахьахь!

ШолгIачу дийнахь фотоаппарат а эцна школе ваха-
ра со. Эцца цхьа чIогIа бе-берса гIуллакх а хилира.
Тхан отряде хьошалгIа веара цкъа цхьана хенахь тхан
школехь доьшуш хилла волу, генна хин кеманаш лелош
капитан волу Николай Михайлович Егоров. Цо тхаьш-
ка мел дийцинарг кхузахь дуйцуш воллур вац со, хIун-
да аьлча, цо язйина книжка еша дог догIур дац шун
тIаккха. Туьканашкахь юхкуш ю и хIинцале
а. Амма, цхьаь-м эр ду аса: баганаш гIаттийна-
чохь дисинера тхо. ТIаккха йоллучу классе а мохь
белира:

— Юркин фотоаппарат
ю! Николай Михайловичаца
цхьаьна сурташ даха тхан!
Эцца дIахьаьвзира массо
а! Капитанна аьттехьа хаа
лууш вара массо а. Одинцо-
ва Света-м гуттар тIома кIел
юьйлира цунна. Делахь а

дукха дика д!ах!обттина тоба хилира цунах-м. Нагахь санна талхахь а, аьлла, тайп-тайпана выдержканаш а еш ялх сурт даьккхира аса.

Бераша боху соьга:

— Плёнке хьовса хьо волчу дог!ур ду тхо тахана суьйранна барх! сахьт даьлча.

Ойла а йина жоп делира аса:

— Дика ду х!ета, дуьйла шайна!

Делкъанна х!ума юуш ца юуш, папас йинчу чорпех халла ах бошхап а динна, ваини чу хьаьдира со сур-таш проявлять дан.

Эцца пенна т!ехьа со хобттуш хезира суна. Даьхки-на бераш дуьйла хиира суна уьш.

— Мичахь ву Юрка? — бохура цхьамма-м.

Жоп дели Володькас:

— Проявлять деш ву иза. Дош-м хир дац.

Т!аккха папин аз хези:

— Х!унда хир дац дош? Хьуна х!ун хаьа и?

Шениг дуьйцу Володькас т!аккха а:

— Хир доцу дела хир дац-кх, хир дац!

Юха а боху папас:

— Ой, х!унда аьлча?!

Кхид!а х!ун дуьйцу ца кьаьстира суна. Детташ маь-хьарий дара, амма, х!ун боху ца кхетара. Ц!еххьана Володькин аз хезира:

— Х!ун до цунах лечкьийна... Эр ду аса. Серлонгахь лаьттина телхина пленка яра аса цуьнга елларг.

Т!аккха папас ч!ог!а олу хезира:

— Эхь ца хета хьуна т!аккха? Х!унда бин ахьа цун-на и тешнабехк?

Володькас боху:

— И т!ера ваккхархьама! Я цунна сурт даккха а ца хаьа...

Ч!ог!а вас хилира суна цунах. Капитане юха кхай-кха йиш яцара кхин!

Амма, т!аккха тамаша хилира! Пленка схьаобьцу хан кхечира. Серлонга аса лаьцча дерриг а гуш дара цу т!ехь — генна кеманаш лело капитан а, цуьнан т!ома к!ел йоллуш Света а, йоллу отряд а...

Серлонга а иккхина г!оре г!оддах мохь бетта аса:

— Ура! Даьлла сурт! Даьлла!

Коре а хіоьттина ціарула ціий а велла лаьтта Володька, юххе лаьтташ сан ши доттагі а ву, воьлуш папа а ву:

— Шун доцурш а ду сан ги боьттина гіуллакхаш, цу тїе, стенна йоьллина а ца хууш фотоаппарат чу йоьллинчу телхинчу плёнки метта диканг юьллуш и хуьйцуш валла а веза-кх со!

Иштта ву-кх и тхан да! Цунна ца гуш хіума дуйсур дац. Муха лараво хьовха и?

Тамашийна г л а л а

Дахана длакхечи тхо кхоь Тамашийначу глала! Маьрша-аьста йобсси тхан вертолет майдана охьа, глални урамашкахула лела даха тхо. Тамашийна, лартлехь доцуш дара и уромаш! Цлеххьана хедаш яра тротуараш, дуьххьалдла лавттахула, я юкъ-юкъа бен тлулг биллаза болчу тлулган новкъа ваха дезаш дара кхидла.

Дарцо товжийча санна, цхьана аглор а таьлна ду злелан богламаш. Цхьадолчу цленошкахь кораш бен дац, вукхеран — неларш бен яц. Вывесканаш ткъа ма дара! Цхьайолчийн элпаш ца кхочура: «Столов...», «Парик-ма...», «Тегна кийчачу бедар... тюк...», цхьаерш аглор кхозуш яра, хлинций-хлинций охьа а хецаелла цхьанне коьрта тле оьгу-кх хлорш! — аьлла.

Цу тамашийначу урамехула длаобхуш машинаш яра. Ма яра-кх и машинаш а! Кабинаш йоцуш, фараш йоцуш,

шинаш йоцуш,— оцу бахъанина гондіа лаьтташ ца лаялла йоккха гловгіа. Трамваян вагонаш цхьадолу пенаш доцуш яра, цундела гуш дара гоман-чломан йолчу охьахойлашна тіехъ хала тасаделла діаоху адамаш, охьа ца эга глерташ куьйгаш, когаш беламе діа-схьа а туьйсуш. Рельсаш ціеххъана хедаш яра, тіаккха нах, охьа а буьссий, гіаш боьлхура, юха а рельсийн некъ діаболалучу метте кхаччалц.

Киртигаш а йоцуш йолчу вагонаш тіе довла глерташ пелхьунаш хуьлура адамех. Цхьаболчуша гора а хіуьттий шайн баккъаш кіел хіиттадора, важаберш цу баккъашна тіехула вагона чу бовлура, кхозлагінаш — буха а бовлий бовдий кхийсалучу чулелхара...

Цец-акъ а девлла хьуьйсура тхо діасалелачу адамашка. Цхьаберш боьлхура пхьуьйшаш а доцуш йолу пальтош, костюмаш а юьйхина, белшка кхаччалц дерзина долу пхьаьрсаш а лестош. Урамах дехьаволуш воллу стаг вьодура шен охьаоху хечз пелгашца сеца а еш,— схьагарехъ, я мларанаш а, я нодарчий а яцара цу хечин.

«Ткъарш, тіох, тіах!» — аьлла, тата делира тіехьахъ, кхераделла дега а деш духахьавьсира тхо. Ціеношна тіекхеттера машина. Муха кхетар яцара иза, цуьнан ший а чкъург цхьаьна тіерайьлла хилча! Юххе лаьтташ охьаэккха кхинна шофер вара; мохъ оьхура цуьнга:

— Йолаелла йьддушехьа вовшах яла йолаели машина! Сан бекх бац, бекх бац!

И дуьйцуш лаьтташехьа, цунна тіаьххье дуьхьаларчу ціеношна тіера балкон охьахецаелира, кегьеллачу кибарчнгех яьллачу ченан дохк хіоьттира урамехъ. Сунна тіетевжира Лена:

— Ой, со кхьору! Хіокху Тамашийначу гіалахъ доллу хіума а духуш, кеглуш лаьтта!

Вася а ціийза волавелира;

— Меца ву со! Дуьлойша столове! Дагіахьара шу!

Хаьара тхуна-м юучул совнаха цхьанхьа хьулвала кхераме йоцу меттиг езаш Вася лелийла. Хіетте а дахара тхо столове. Діа а хіоьттина белш таіийра Васяс:

— Ткъа... чу муха девр ду вай?

Тіам боцуш яра неі! Тхешан ницкъ ма кхоччу чіогіа гіоьртира тхо столови чу йьдду неі діаелла, куьйган млараш а кег еш. Амма, мел гіиртича а, кхийсаделча а эрна хилира и. Эххар а дагавелира Вася. Веалара гора а хіоьттина, ціенкъаний, неларний юкхьерчу хераллий

кӀел куьг а тесна, цӀеххьана чӀогӀа озийна дӀайиллира цо неӀ.

— Ура!— аьлла, мохь туьйхира цо, тӀаккха, дукха гӀиртина ницкъ хилла хьацарша а дуьзна долу тхо эхар а столови чохьа девлира. ХӀун дара тхуна цу чохь гинарг! Пенаш ах дерш кехат тоьхна ду, важа ах кӀайи

къегаш хьаьхна ду, юкъ-юкъа гуш кибарчигаш а ю... Цхьайолчу стоьлашна тӀе тийсина шаршош ю, цхьайолчушна тӀехь клеенкаш, кехаташ ду. Стоьлашна тӀехула машаш санна охьакхозуш электричествон серий а ду.

Мукьачу стоьла тӀе даха тхо. Басарна къегаш, цӀена эцна гӀант меллаша шена тӀе а озьна цу тӀе охьахиина Лена... лавтта юьйжира. Цуина гӀо дан тӀехьаьддачу

Васяс, глентан длаиккхина ког хъала а эцна, карахъ и а лестош, мохъ тоьххана элира:

— Иштта деш хуьлу гленташ! Къовла ма беззара ког тле къовла а ца хиннийца!

Кхин охъаховша-м ца даьхъара тхо. Стоьла тлееара официантка. Чорпий, котлеташший я тхуна, элира оха цуьнга. Длаяхара йол.

Тхайна юург схъаяллац йолчу юккхехъ столовс баьх-кинчу нахе хыйса дуйлира тхо. Тхуна урамехъ лелаш гина нах сапна тамашийна духар тлехъ долуш бара уьша: кхоччуш йина йовлаза йолчу костюмашций, цхъа-берш когаш Iуьйрий, вуьш цхъана кога тлехъ бен мача йоцушший.

Луларчу стоьла тлехъ газета доьшуш Iеш цхъа вер-стина стаг вара. Ма дара-кх и газета а! Эттла кехатан тахта дара-кх, цхъаццанхъа зорбатовхна элпаш а долуш, цхъаццанхъа — кIай еса меттигаш а йолуш... Стомма-чуьпан лулахо вара бошхепарчу цхъана хIуманна-м цхъа церг бен а йоцуш болу мIара Iуьттуш Iеш.

Тлееара тхуна официантка, амма, хъалхалераниг йо-цуш, кхин.

— Клава лийча яхана,— элира цо шек а йоцуш,— хIун яхъа шуна?

Юха а элира оха, чорпий, котлеташший юур йолуш дара тхо, аьлла. Клажош тлехъ хъаввзина го а баьк-кхина, зурма а лекхна, едда яхара йол.

— Цлеххъана хIара а лийча йодахъ хIун дер те? — аьлла, йобхна хъаввзира Лена. Амма, и ца хилира, минот а ялале, тохар санна хелха а лелхаш, чорпа яхъаш еара тхуна официантка. ХIара дIасалелхаш тлех Iенна йоккха хIума-м ца йисинера бошхепашкахъ чорпех, де-лахъ а, стоьла тлехъ Iуьллуш болу цхъаъ бен боцу Iайг катовхна схъа а эцна, соьга схъа а кховдийна, элира Васяс:

— Ахъа хъалха яа, оха тIаьхъа юур ю,— аьлла.

Цхъа церг бен йоцчу мIарийца хIума юуш Iийриг гича хинра Васина тхуна хIоранне а Iайгаш дехарх дош хир доцийла.

Охъа а таьIна Iайгаца схъаэцна и хIума бете хьош-шехъа... Мерзачу чайнан меттина касторкин къурд бина стаг санна маса длаиккхира со, бошхепана юххера! Цхъа шийла доьша дара бошхепакъ, юккхехъ кхехкоза копаста а, жижиг а долуш...

Васе дІакховднйра аса Іайг:

— Соь хьттича-м яа йиш йолуш яц хІара! Хьо хьожур вуй кхуьнга?

Турпал хиллера Вася. Майрра чохьа баьккхира цо оцу хІун ю ца хуучу хІуманан Іайг, тІаккха, лаьхьано лаьцча санна хьалатасавелла бета тІе куьг а диллина, чІеро санна, бІаьргаш а кьарзийна аратасавелира иза столови чуьра.

Цунна тІаьхьа хьаьлхира тхо. Арахь доглуш догла дара. Луларчу цІенойн лабана кІел а хІоьттина йиш-маІашца тхобга тІе кхойкхуш лаьттара Вася. Юьхь лепаш яра цуьнан: схьахетарехь, оцу бе-берсачу чорпех ша кІелхьараваьлла воккхавеш вара и.

— ДІахьавсал, хьавсал! — бохура Ленас, ирах дІа а хьоьжуш. Хьала айира оха тхешан марош. Лакхарчу этажан корашкара охьаоьхуш дара хин татолаш.

— Тхов бац, тхов! — аьлла хиира Васи́на оцу мино-техь.

Эцца лабана кІел нккхира цхьа стаг. Коьртахь куй а бацара цуьнан, ах корта лергина а вара и. ТІера пиджак цхьа пхьош а доцуш яра цуьнан, лар йоцуш шуьй-ра хеча халла гоьллец кхочуш бен а яцара.

Иштта аьтто тхайна баьлча, хеттарш дан хІиттира тхо цу стаге:

— Коьртан цхьа ах бен хІунда яц хьан лергина? Сел тамашийна духар хІунда ду шун гІаларчу адамаш-на тІехь? Тхевнаш боцуш хІунда ду цІенош? Дерриг а духуш, кеглуш, дерриге а дина далаза хІунда ду шун цигахь?

Шайн гурана чохь цхьа бІаьрг бен боцу куьзганаш а доьхкина, леррина тхобга а хьаьжна, элира стага:

— Схьахетарехь, хІинца дуьххьар хир ду шу тхан Тамашийначу гІалахь? Шун массо а хеттаршна доцца жоп лур ду аса шуна: хІокху гІалахь дехаш долу тхо собар доцуш нах ду, долийна гІуллакх чекхдаккхар дезаш а дац: масала, сан корта парикмахерскехь ларга болий — чекхбаллалц ца лерги...

Васяс айн:

— Кхета тхо хІинца! Костюм тега йолий, — чекхъя-лалц ца тийги, цІенош дан долий, — чекхдаллалц ца ди, гІант дан долий, — чекхдаллалц ца ди, рельсаш яхка йолий, — чекхъяллалц ца ехки...

Сан лере а еана элира Ленас:

— Чорпа кхехко буьйли,— кхоччуш ца кхехкий!

Куьзганаш мера тлера схьа а даьхна, куьг каде тлехьа а дахийтина, цхьанхьа-м, букъа тлехьа доллучу кн-сана доьхкира цу стага.

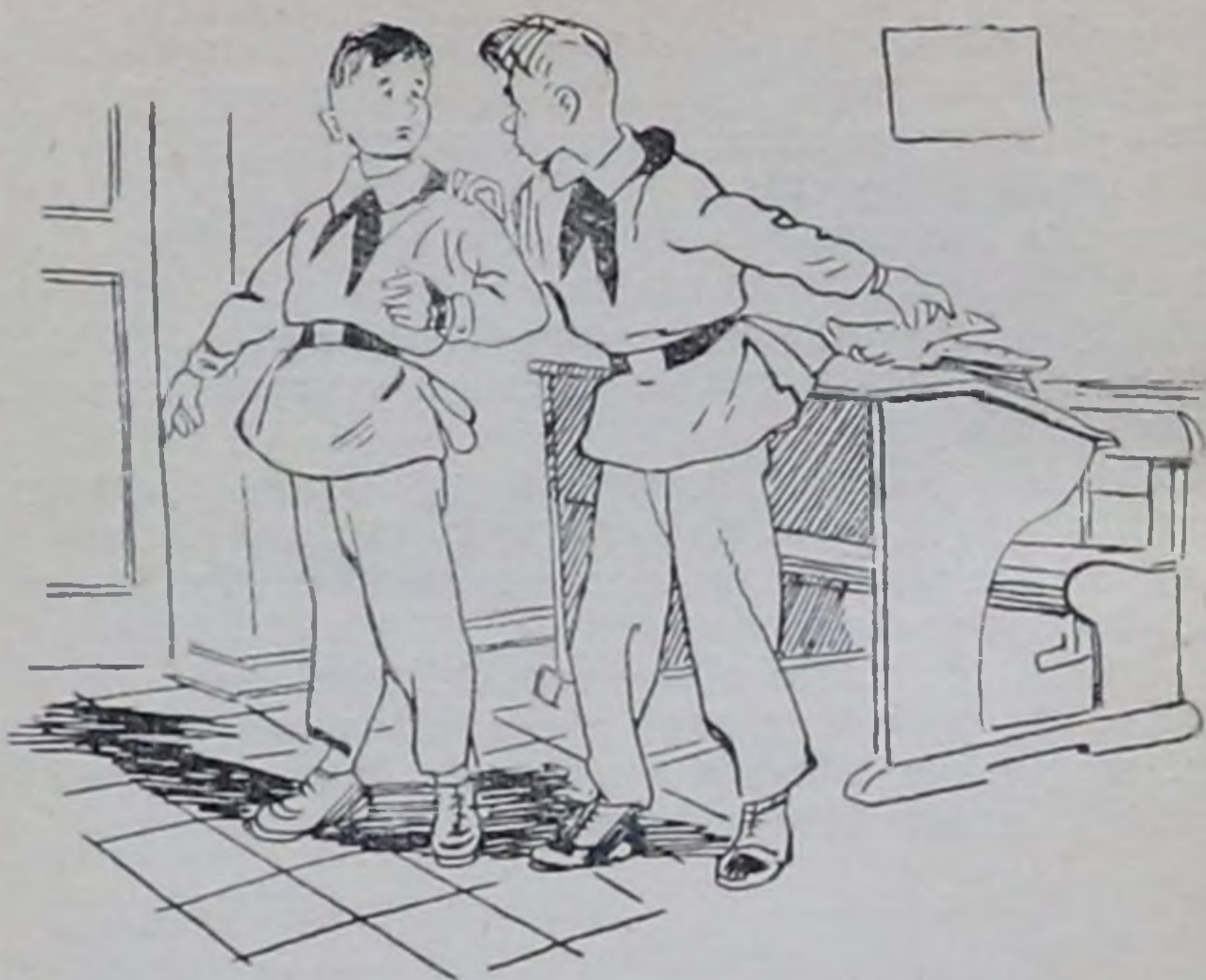
— Аса деллачу жопашна реза дуй шу? Амма, бехк ма биллалаш, со ведда цла ца вахча ца волу. Дукха са-готта ву со! Глорторах ца хлиттийча ца волу со сайн цла чохь— и ца дахь массо минотехь а чухарца мегаш бутхов! — элира цо.

Вовшийн бляра хьяьвсира тхо. Тхох хлоранне а деана хир дара дага: ма дика ду-кх тхо кху глалахь де-хачу адамех тера доцуш а, тхьаш долийна глуплакх оха даиманна а чекхдоккхуш а!

Яхийта верталета тле! — элира Васяс.

Кхо-йиъ минот ялале тлома длалилхира тхо оцу, бакъдерг аьлча, хилла а йоцчу, ян а йоцчу, я хила йиш а йоцчу Тамашийначу глалара!

Эглар

ИйгIира сой, Барсуковвий. Муха аьлча: суна тIе а веана, кхечарна хезар доцуш меллаша элира цо:

— Ахь ийцарий и сан кьолам ирбе урс? Цхьа дуткъа а, маьIан мукъ болуш а долу?

— Ца ийцира, — элира аса, шек а воцуш. ТIаккха Барсуковс бIаьргаш а хабийна белш лецира сан:

— Селхана сан портфель мича гIуллакхана кегийра ахьа тIаккха?

— Аса хьан урс-м ца эцна! — аьлла, оьглазвахара со. — Я хьан портфель а ца кегийра! Юххехь Iуьллуш сан резинка яра, аса и схьа а ийцира!

Вист а ца хилира Барсук, белш а хабийна нацкъар велира иза.

Дерриг а де дохкалахь санна лелаш даьккхира аса. Сох, шен доттагIчух дегабаам бан муха хIоьттира и! —

аьлла хетара суна. — Вист а ца хуьлуш Iийр а дера вац со — кхана берашка ма дарра дIадуйцур ма ду аса иза. Ша бохучу тIехь лаьттар веца иза-м. ХIанхIа, вист а ца хуьлуш, Барсукаца долу доттагIалла дIатесча тоьлу суна — ас доттагIалла лело кхочуш вац иза!

ШолгIачу дийнахь со шена ца гун сурт хIиттош вара Барсук. Со-м муххале а вара. Амма, хIетте а цхьац-ца минот йогIура цунна тIе а вахана цуьнга сан ала дог хуьлуш:

— ЛадогIа-л, Барсук, эхь ца хета хьуна? Сох лаьц-на и санна долу вониг дага муха догIур дара хьуна?

Амма, ца вахара со тIе: цхьана а хIуманна бехке варий со цунна хьалха?

Сарахь, хьуна хIун хилла, аьлла, хаьттира мамас. Вист ца хилира со. Цунах суна санна халахетар хила тарлора цунна а. ТIе дан гIо а дарий цуьнан?

Буйсанна наб а ледара йира аса. Барсукан юьхь-марш, и урс цо соьга дуьйцуш цIеххьана ирбелла хилла цуьнан ши бIаьрг лаьттара суна дуьхьал.

...Барсук! Ма чIогIа доттагIалла дара-кх тхойшинна юккъехь, ма дукхазза дийцинера-кх оха шимма кхидIа а тхаьшшиннен хиндолу вахар-Iер — тхаьшшиь цхьаьна дуьне гезда лела ара муха вер ву а, тхаьшшимма болх цхьаьна муха бийр бу а, са цхьаьна муха кьоьрур ду а...

Эцца дагахь а доцуш ийгIи! Стенна тIехула ду эгIар а! КIадбоцчу уьрсана тIехула!

ДIаделира кхо де. Переменехь классан куьйгалхочо элира соьга:

— Калининков, урокаш дIаевлча Барсуковца цхьаьна гIо дийр ду ахьа физически кабинета чу керла што-раш охка.

Барсуковца! Ма хала ду-кх иштта декхар кхочуш-да! ХIун дийр ду тIаккха? Хьалха тIе ца вахча ца ве-лира со цунна. Стенна хаьлла а ца хууш кIеззиг йиш хаьллера сан, Юре аса олуш:

— Физически кабинета чу керла штораш охка гIо де бохура вайшинга Василий Ивановича.

Аса санна, бIаьра а ца хьожуш, жоп делира Барсука:

— Дика ду! — аьлла.

Амма, цуьнан йиш хаьлла яцара, мелхо а аз сов дут-къа дара. Физически кабинета чу а вахана, вист а ца

хуьлуш длаоьхкира оха шимма шторах. Гуллакхах лаьцна алаза ца долуш дерг бен дош ца олура оха шимма: «схьахилабе лами», «схьайта жлов». Уборщица Настя а цецъелира:

— Шуьша муха ву, чохь са доцуш санна? Клад-м ца велла шуьша?

Сарахь мамина тле ваххаза ви-сира со тхешан эглар дладийца. Амма, мама могуш яцара, цуьнан дог дохо ца лиира суна.

Шинари дийнахь школера цла вогура со Рыжиковца цхьаьна. Массо берашна а везаш волу иза — отрядан советан председатель а ву, футболах дика ловзуш а ву, дашо члерий а чохь аквариум а ю цуьнан цлахь.

Ас даьккхина пхиъ декъал дира Рыжика, тлаккха скверехь памятникана юххе глента охьахира тхойша, — дукха безамехь дара малхехь.

Хаьттира соьга Рыжика:

— Барсукаца долу доттагIалла дIахаьдда хьан хIинца?

Дукха безамехь дара де, дог-ойла а айаселла яра, дладийцира аса дерриге а. Ца дийцича Iелур волуш вацара со, — шен хан

кхаьчна хилла хир яра цуьнан. Вехха-м Ийра со и цхьаьнгге а ца дуьйцуш — я накъосташка а, я маме а, я кху Рыжике шега а.

ШолгIачу дийнахь урокаш дIаевллачул тIаьхьа тхан цIа а веана, соьга ара ураме охьакхайкхира Рыжик. Цигахь чу ма велли лаьтташ Барсук вара.

— ХIа-хIан,— элира Рыжика,— тоьур ду шуна мо- ханаш кхехьа. Шуьша хIиннца вовшашца ца тахь, оха звенохь дуьйцуш ду хIара гIуллакх.

Кхин а лоха охьабахийтира Барсука корта:

— Сан-м ма ца даьлла кхуьнца дов а, хIара ву-кх соьца ийгIина,— элира цо.

Соьгахьа вирзира Рыжик:

— Хьо хIунда ца хуьлу кхуьнга вист?

Халахийтира суна — массо хIуманна а бехке верг Барсук ша вара, хIинца дуьйцуш, бехке верг со волчуха дара. ТIаккха со, жоп а ца луш, шишша киртигана тIе- хула а лелхаш, ламех ведда хьалавахара. КхозлагIчу этажехь тIаьхьакхира суна Рыжик:

Эхь ду хьуна иштта кураллаш йича! ХIа, ийгIи- ра-кх шуьша...

Охьатакхийра цо со. Аса бохура:

— Бехказвала веза и суна хьалха!

ОьгIазьохура Рыжик:

— Ший а ву шуьша бехке! Ладам боцчунна тIехула хилла ду дерриге а!

Ша тохара хиллачохь кора хьалха лаьтташ вара Барсук, амма, стенна баьккхина а ца хууш коьртара схьа а баьккхина, карахь хьекхош бара цуьнан куй. Цунна тIе вахара Рыжик:

— Алал кхуьнга, Барсук, хIетахь айхьа дийцинарг эрна...

Куй тIе а тиллина, вист а ца хуьлуш, дIахьаьдира Барсук. Со чу а веана, урокаш я охьахира. Бакъдерг эр ду аса: цифраш ледара гора суна,— бIаьргех оьхучу хина дара моьтту суна и.

ЦIеххьана гаргол бийкира, неI дIаелла яхана мама цу сохьта чусара:

— Цхьа кIант ву цигахь хьо хойттуш,— элира цо.

Ма эллинехь Рыжик ву моьттира суна и; ведда сени чу а вахана, неI дIайиллира аса. Барсук вара суна хьалхалаьтташ. Корта хьала а ца ойуш, куьг схьакхов- дийра цо соьга. Дукха воьхна настарш егийра сан. Ам-

ма, кѣевллина схъалецира аса цуьнан куьг,— довха дара и.

Барсук охъавахара, со юха чу а веана урокаш ян хнира.

Согга схъа а хъаьжна, хьо ций хлунда велла, аьлла, хьаттира согга мамас. Цхъана юкъана юьстах охъайиллира аса книга, дивана тле охъахнира тхойша, тлаккха и ма хиллара дерриге а дладийцира аса цуьнга.

Цу тле, ша бахъанехь оццул синхыйзам баьлла и маьлан мукъ болуш долу дуткъа декъаза урс эххар а кара а ма дира, мичахь алал аша? Барсукан шен портфела чохь, чу тоьхначу хлуманна клел а дахана доллуш!

И дайина дладаккха сацийра оха шимма, тхъаьшшиннен эглар и гича тхайна дага ца эхийтархъама. Кинора воглуш тхайна хуьушехъа дожийра оха иза. Амма, дласаохучу адамашна ган а гина цара схъаделира. Тлаккха дагадеана тешам боллуш дайира оха и. Почтан яьшки чу а тесна чехкка вемира тхойша. Дла дуетунда и почтальоно шена!

ЧУЛАЦАМ

Забаре Ларичев	3
Тайниггий, харшший	6
Телефон	10
Переменехь хилларг	13
Колькин цигаьрка	17
Цуьнан тренерш	19
Тамашийна вовшийн гар	21
Федина зеделларг	26
Забар	31
Фотоаппаратаца хилла истори	35
Тамашийна гIала	40
ЭгIар	46

Окский Гурий Александрович
НЕОБЫКНОВЕННАЯ ВСТРЕЧА

(на чеченском языке)

Редактор *Гайсултанов У. Э.*
Оформление художника *Панасюка Н. М.*
Художественный редактор *Еаменова Н. И.*
Технический редактор *Кузьменкова Н. Т.*
Корректор *Вагапова А. Б.*

✱

Сдано в набор 15.III 1961 г. Подписано к печати 20 V 1961 г.
Формат 84×108_м. Объем 1,62 (2,65) п. л. Уч.-изд. л. 2,13.

Тираж 5000.

Чечено-Ингушское книжное издательство,
Грозный, 21, улица Ленина, 14.

✱

Заказ № 1736.

Типография имени 11 августа 1918 года,
Грозный, проспект Революции, 30/3.

Цена 10 коп.